

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

שם השיעור: שמיטה - מתי מסתיימת?

שם המרצה: הרב ד"ר יואל בן-נון

משנה שביעית פרק ה', ה':

מאימתי מתר אדם לקח לוף במוצאי שביעית?

רבי יהודה אומר: מיד;

וחכמים אומרים: משירצה החדש;

ירושלמי שביעית פרק ה', ה':

אמר רבי יהודה: מעשה שהיינו בעין כושין ואכלנו לוף על פי רבי טרפון במוצאי החג של מוצאי שביעית;

אמר לו ר' יוסי: עמך הייתי ולא היה אלא במוצאי פסח;

מתי מסתיימת שנת החמה? (מתוך ספרי: זכור ושמור, ראש או ראשית השנה, פרקים ח' וט');

ר' מנחם המאירי:

ונועד הזמן הנכבד [=יום הכיפורים] לסוף עשרה [ימים] מראש השנה, הכוונה אצלי מצד, שאחד בתשרי כבר נשלמו בו ימות שנות הלבנה, ושנות החמה יתרה עליו עשרה ימים, כמו שהתפרסם לבעלי התכונה [=אסטרונומיה]; והחל זאת ההערה הנכבדת [=להתעוררות התשובה] להיותה מיום הראשון לשנת הלבנה עד היום האחרון לשנת החמה,¹ והרמז, להיות תחילה וסוף [=מתחילה ועד סוף] ליבנו נכנע לעבודתו יתעלה, ולהיות עינינו צופיות אל התכלית מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא חשש [הקב"ה] לקובעו ביי"א [בתשרי] לחוש לחשבון יי"כ"א ר"ד², שאין מדרכי התורה לדקדק בדקדוקים דקים אחר שאינו יום שלם, וכבר אמרו חז"ל (מגילה ה, א), ימים אתה מונה ואי אתה מונה שעות, מצורף אל חשבון [=חשיבות] העשירי כמו שקדם...³

הגר"א:

1 המאירי הביא שם גם את דברי המדרש, שקושר בפירוש את יום הכיפורים לסיום שנת החמה – "את מוצא מנין ימות החמה שלש מאות וששים וחמשה ימים, ומנין שמות השטן שלש מאות וששים וארבעה [=גימטריה של 'השטן']", שכל ימות השנה השטן מצוי לקטרג, וביום הכיפורים אין השטן מצוי לקטרג" (ויקרא רבה פרשה כא, מהד' מרגליות עמ' תעט).

2 יי"מ, כ"א שעות ור"ד חלקי שעה – ההפרש המדויק בין שנת חמה לשנים עשר חודשי לבנה לפי מסורת הלוח העברי; וראו: רמב"ם הלכות קידוש החודש ו, ד.

3 ר' מנחם המאירי, **חיבור התשובה**, משיב נפש, מאמר ב, פרק ט, ניו יורק תש"י, עמ' 428.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

שנת הלבנה נחלקה ליי"ב חדשים, ואחר כך באלו עשרה ימים [=עשרת ימי תשובה] מתעברין בה כל היי"ב חדשים... והיא שנת החמה... לכן אין נחלקים בה לחדשים, [כיוון] ששנת החמה אין בה חודשים... ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים, ואלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים... ולכן הם נחשבים לשנה שעברה, כמו שאמרו (ראש השנה טז, א): "אדם שאירע לו קרי [או אונס] קודם יום הכיפורים [נידון לשעבר, לאחר יום הכיפורים – נידון להבא]". ובשלש שנים מצטרפים [הימים] לחדש, והוא החדש השלשה עשר...⁴

מתי "צאת השנה"?

ר' מרדכי יפה (ה'לבוש'):

יום חמישי של חול המועד שהוא שביעי של סוכות קורין אותו הושענא רבה, לפי שמרבין בו בערבה כמו שיתבאר... ומרבין קצת בנרות כמו ביום הכיפורים, לפי שבחג נידונין על המים, והיום הוא יום אחרון של דין המים אשר כל חיי אדם תלויין במים, והכל הולך אחר החיתום. ועוד נראה לי טעם למעלות יום זה על שאר הימים, כי לפי סדר השנים ועיבורן יהיה יום הושענא רבה כמו יום כיפור, כאשר כתבתי בדרשות והוא זה: כבר ידעת ששנת חמה יתירה על שנת הלבנה יי ימים כ"א שעות ר"ד חלקים, ולפי זה בקל תוכל להבין, שאם קבענו ראש השנה בראשון ביום המולד כאשר ראוי להיות, לא יכלה אותו שנה, שנת החמה, אלא כמו יי ימים אחר המולד של תשרי הבא, והרי יהיה לפי זה ראש השנה של החמה בשנה הבאה יי ימים אחר המולד, והוא יום כיפור של שנה השני; ואם כן לפי זה בשנה השנית כשתתחיל שנת החמה ביום יום כיפור, לא יכלה אותו שנת החמה עד יום הושענא רבה של שנה שלישית; ואחר כך בשנה השלישית כבר ידעת שמעברין השנה, ויחזור להיות בשנה הרביעי ראש השנה של החמה ביום ראש השנה של מולד הלבנה, ואחר כך יחזור הסדר בשלש שנים הבאים כמו שכתבתי באלו השלש שנים; וכן יהיה לעולם חוזר חלילה, ושם בדרשותי כתבתי החשבון [המדויק] מכוון על אופן זה, מיום בריאת עולם עד עכשיו. על כן אומר אני שזה אחד מן הטעמים בכוונת התורה שקבעה לעולם יום כיפור בעשור לחדש, ושקבע הבורא יתברך לעולם חתימת הדין ביום הושענא רבה כפי קבלתנו האמיתית (=מסורת חז"ל), שכיון שהוקדשו והוקבעו אלו הימים לימי דין וסליחה וכפרה מתחילת הבריאה, מפני שהיו ימים [אחרונים] וראשונים משנת החמה, כאשר כתבתי, אף על פי שלפעמים לא יכוונו ממש כך בחדש... [כלומר, יש הפרשים קטנים משנה לשנה];

(לבוש חור' על אורח חיים תרסד, א)

4 פירוש הגר"א לספרא דצניעותא, פרק ב, ד"ה בזמנא, וילנה תרמ"ב, לב ע"א (קיצרתי בדברי הסוד והתיקונים). ראו גם בפירוש הגר"א לתורה, **אדרת אליהו**, על הפסוק "והיו לאתת ולמועדים ולימים ושנים" (בראשית א, יד): "שעשרת ימים שבין כסא לעשור נקראים ראש השנה, לפי ששנות החמה יתירים על שנת הלבנה כמספרם [=עשרה ימים], ולכן המעשים הנפעלים בימים אלו חשובים ככל השנה".

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

"בעשרים וחמש שנה לגלותנו, בראש השנה בעשור לחדש..." (יחזקאל מ' א);

"וחג האסף בצאת השנה..." (שמות כ"ג, טז);

"מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות; ... הקהל את העם..." (דברים ל"א, יא-יב).